

*Pierre Lexert**

MANJŠINA: OD VZROKA ZA NESLOGO DO KVASA, KI PREKVASI KULTURO

Naj mi bo dovoljeno, da uvodoma naslov malo natančneje opredelim:

Po naravi nikakor nisem nagnjen ne k pesimizmu ne k škodovanju; popolnoma spontano me je igrivo vzporejanje dveh metafor zavedlo, da sem predlagal naslov referata: »Manjšina: od vzroka za neslogo do kvasa, ki prekvasi kulturo« – naslov, ki vsebuje vse od negativnega do pozitivnega. Vznemirljiva primera na Balkanu in v Ruandi sta me – med mnogimi drugimi – opozorila, da bi moral dodati: »in obratno«. Naj bo torej tako.

* * *

Vprašanje manjšin, ki sega v davno preteklost, izvira iz dejstva, da je del prebivalstva ali drugačen ali se je priselil pozneje kot prevladujoča skupina, ki lahko vsiljuje svoje zakone. Ta drugačnost in sovražno nezaupanje, ki ga povzroča, še zaostreno zaradi strahu pred možno rivaliteto, se kaže na različne, bolj ali manj sporne načine, ki izvirajo iz značilnih lastnosti prejšnjih genetskih, geografskih in kulturnih danosti – v najširšem pomenu besede – skupin, za katere gre.

Pradavni atavizem je v ljudeh ohranil zmeraj zelo živ občutek za lastno ozemlje – podobno kot v živalskem svetu. Od bitke za preživetje do »Vae victis!« je stalno prisotna misel, da se je treba zaščititi pred nesrečo – pa naj nam z njo grozi narava, živali ali ljudje – samo posledica znamenitega samoohranitvenega nagona. To torej pomeni, da je ta skrb neločljivo povezana s človeško naravo in nekako pogojuje našo sposobnost za eksistenco.

Ta uvodna budnost, ki je spočetka ali vzvišena ali celo agresivna, je torej nosilka neukrotljive življenjske sile, ki je sama po sebi amoralna, ki pa jo je pravzaprav treba čedalje bolj krotiti ali usmerjati – sorazmerno s sredstvi napredka – ki so nevarno dvomljiva, ker vodijo k dobremu ali slabemu – saj se lahko kadarkoli izmuznejo nadzoru ljudi dobre volje.

Iz tega sledi, da – če že ne moremo niti pravzaprav ne smemo ogrožati življenjske sile, ki žene naprej našo vrsto, pa vsaj lahko poskušamo oplemenititi pojave in se spopasti s pogosto zastarelimi dejavniki motenj v delovanju.

Predvsem bi torej radi poudarili, da je koncept manjšine pogosto uporabljen samo za posamezne narodnostne enklave, iz sosednje države segajoče doline ali obrobne pokrajine; da je bistvo tega pojma res zelo relativno in nestalno in da so njegove, pogosto zavajajoče posledice nerazrešljivo povezane z našim vsakdanjim vedenjem na vseh področjih. Ta pojem je relativen, lahko pa deluje tudi v obratni smeri. Prebivalci Val d'Aoste, na primer, govorijo jezika, ki je v njihovi dolini prevladujoč, torej jezik večine, hkrati pa je to v Italiji jezik manjšinskega naroda.

Verjetno lahko opazimo, da se skrajna raznoterost dejavnikov drugačnosti veže s konteksti recepcije, ki so prav tako raznolični in spremenljivi. Član skupine,

* Direktor Valdostanskega kulturnega inštituta.

ki velja za atipičnega, lahko trpi zaradi izločenosti prav tako kot tujec, ki se šele poskuša naseliti. Nekatere drugačnosti človeku vrednost dvigajo, druge pa so mu v škodo in je prav zaradi njih izločen. Ne šteje pa mu v dobro ali v zlo le različnost sama, ampak tudi način, kako se ta različnost kaže – obzirno ali nastopaško, privlačno ali strah vzbujajoče – in je tako odvisno od teže številnosti tistih, ki jih označuje, kadar ogroža prejšnje ravnotežje, ker nezmerno posega na ozemlje, kjer so ga sprejeli ali ki ga je zasedel. Zato poznamo primere, ko so manjšinske skupine doživele preganjanje, ker so postale večina na določenih področjih dejavnosti. To se je zgodilo zlasti v številnih judovskih skupnostih, ki so se praktično polastile trgovine na drobno na poljskem podeželju in tega se je prebivalstvo zavedelo šele tistega dne, ko je nacizem prelepil njihove izločbe z rumenimi zvezdami...

Končno so tudi manjšine, o katerih ljudje slutijo, da s svojim prikritim imetjem, močjo in s spretnostjo posredno obvladujejo večino, sredi katere živijo. Pri tem gre lahko za domačo manjšino – v Franciji, na primer, za »dvesto najbogatejših družin«, za informacijske mogotce, za različne lobije – ali za integrirane manjšine, ki pa so ali odvisne od tuje države kot številni mednarodni turisti, ali pa za ljudi, ki se ločijo od večine samo v nekaterih stvareh: religiji ali zakonskem pravu, ki je bilo že vzrok za marsikakšen geto, prostovoljen ali vsiljen.

Ko smo že pri tem, naj omenim tudi »Protokole sionskih modrecev«. Prevladuje prepričanje, da so te protokole – predstavljali naj bi načrt izraelske elite, ki bi rada skrivaj zavladala svetu – sestavili Rusi zato, da bi diskreditirali Jude, ki so se prav v tistem času pogajali s tedanjim ruskim sovražnikom, Japonsko, o finančni pomoči. Nacisti so torej samo povzeli in znova razširili to besedilo, da bi upravičili svojo uničevalsko politiko. Ti protokoli veljajo torej za apokrifne. Prav. Ampak najtrdovratnejši so kljub temu prepričani, da se je v resnici vse dogajalo tako, kakor da bi ti protokoli opisovali resničnost, ki bi jo lahko videli, če se ne bi antirasisti upirali taki analizi.

Jaz, ki sem doma iz Val d'Aoste, sem sam spoznal težak položaj številnih priseljencev: moji starši, ki so živeli na gorski kmetiji, so namreč morali prisilno zapustiti domačo deželo, da so se rešili pred fašistično frankofobijo. Ker pa smo govorili francosko, imeli francoska imena, spoštovali šege in običaje naroda, ki nas je sprejel, nam dal delo in nas šolal, ker smo torej opravljali vse dolžnosti, ki so nas vezale – iz vseh teh razlogov je integracija beguncev iz Val d'Aoste potekala v Franciji brez vseh pretresov in popolnoma naravno.

Če pa pomislimo na poznejše arabsko ali afriško priseljevanje, ki je – kakšen paradoks! – sledilo dekolonizaciji, ne moremo zanikati, da prinaša številne probleme.

Ker je bilo množično, slabo kontrolirano, deloma ilegalno in ker je šlo predvsem za nekvalificirano delovno silo, je marsikje preseгло tisto, čemur bi lahko rekli prag sprejemljivosti, saj je s svojo koncentriranostjo, svojimi običaji in načinom življenja poudarjalo svojo eksotičnost. Še toliko bolj zato, ker se dostikrat sklicuje na neki islam, ki je tuj francoski tradiciji, ki se upira državni laičnosti in ki je poleg tega zaradi terorizma skrajnežev postal sumljiv.

Ti priseljenci, ki živijo skupaj kot na otokih sredi drugega mestnega prebivalstva, priseljenci, s katerimi manipulirajo njihovi voditelji in del politikov in ki jih prebivalstvo samó deloma tolerira, izzivajo prikrito mržnjo pri precejšnjem številu državljanov, ki jih draži napadalno pritoževanje in nagnjenje k deviantnosti pri marginalnih elementih teh skupnosti. Ta nagnjenja škodujejo dobremu imenu rojakov, pa naj bodo še tako spoštovanja vredni, kažejo pa se v precejšnjem prispevku h kriminaliteti, trgovanju z mamili in zvodništvu, prav tako pa tudi v goljufanju

socialnega zavarovanja, zlorabljanju družinskih doklad s strani poklicnih brezposelnežev, ki jim delo menda pomeni rešitev samo v skrajnem primeru.

Le koga ni v Parizu še nikoli šokiral pogled na te, očitno brezdelne ljudi, ki se potikajo po železniških postajah in po hodnikih metroja, postavajo okrog telefonov na poštah, predvsem v nekaterih četrtih: Barbès-Rochechouart, Beaubourg, po nekdanjih tržnicah, in ki zbujajo neprijeten vtis, da ali čakajo na kakšno ugodno priložnost za skromen dobiček ali za manjšo tatvino ali pa da zapravljajo čas, namesto da bi se poskusili zaposliti ali česa naučiti.

Zato je med njimi in priseljenci iz Azije, ki sicer imajo svojo lastno mafijo, vendar pa so delavni, podjetni in se znajo disciplinirati v svojem okolju, tako veliko nasprotje.

»Za preveliko strpnost se ti maščujejo tisti, do katerih si strpen,« je rekel Scutenaire in nadaljeval: »Rasist sem zato, ker rase pač so – naj mi bo to prav ali ne – rase bodi po krvi, bodi po deželi, ker ima vsaka svoje posebnosti in te so mi lahko simpatične, zoprne ali pa sem do njih ravnodušen. Vsak posameznik je rasa zase.«

Reakcija kakšne skupnosti na najmanjšo drugačnost je torej tako močna, da se kaže celo do nekaterih najprezentativnejših članov lastne skupnosti. Nad takim odnosom se pritožujejo izseljeni prebivalci Val d'Aoste ob srečanju z rojaki, ki so ostali tam.

Med prav tako nenaravnimi posledicami povezave med drugačnostjo in manjšino ne pozabimo tistih, ki izvirajo iz poudarjanja te povezave zato, da nanjo ne bi opozoril ali je razkril kdo drug. Primer za to v Franciji je nenavadno ime združenja »S.O.S. proti rasizmu in antisemitizmu«, saj je to ime že samo po sebi rasistično, ker izpostavlja neki posebni antirasizem, namesto da bi se zadovoljilo z »S.O.S. proti rasizmu«, saj bi bil v to vključen tudi antisemitizem. Naj pripomnimo, da največkrat prav pripadniki najbolj netolerantnih etničnih skupnosti, brž ko se organizirajo kot manjšina, najrajši protestirajo proti diskriminaciji, kadar koli naj bi delovala v njihovo škodo. Ali je sploh treba omeniti, da islamska tradicija – in ne samo ta – prepoveduje mešanje rodov (Khalt al-ansâb)? In da so bile družbe, ki so se odlikovale po kvaliteti svoje civilizacije – kot na primer helenistična in moderna Aleksandrija – osnovane na zapleteni, zelo razslojeni, segmentirani organiziranosti svojih skupnosti? Rase in jeziki se niso mešali; čeprav so živel skupaj, je bilo mešanje ras izključeno. Mešanje pa se je – in to je paradoks – uveljavilo predvsem v časih velikih imperializmov, ko ga je vsiljeval ukaz najvišjega vodje – takrat je sila nadvladala pravo, politika pa kulturo.

Očitno je, da religije in ideologije kot njihovi nadomestki še zmeraj katastrofalno vplivajo na mišljenje ljudi – njihovi svečeniki, ki zlorablajo svoj »credo« kot alibi, hlepijo po oblasti in posvetnih dobrinah. To sklicevanje na »credo«, ki s šibo kateheze grozi s posledicami, krati ljudem pravico do svobodne volje, pravico do ponovne obravnave zastarelih predpisov in do upoštevanja »različnosti«, ki je Ségalenu tako draga.

Treba bi bilo pomisliti tudi na deviantne pojave v sodobnem športu, zamegljevanje v informiranju in neizprosno logiko profita.

Potreba po varnosti, ki je samo druga podoba tistega samoohranitvenega nagona, ki smo ga že omenili, sili ljudi, da se povezujejo s sebi enakimi.

Naj že gre za »klapo«, stanovsko skupnost ali razred, dejstvo, da so vanje vključeni, njihove člane krepi in jih prepričuje, da se uklonijo soglasno priznanim kriterijem skupnosti, katere priznanja so željni. In za to bi tvegali celo smrt, tako kot nerazumni privrženci tiste ameriške rulete, ki legajo ob prižganih svetilkah na srednji pas ceste ob gostem prometu.

Skratka, hkrati ko si porabniška družba prizadeva poenotiti zadržanje državljanov in zatreti posebnosti, pa hitro naraščanje sekt, mafij, plemen, strank, nacij razpihuje nasprotja, namesto da bi jih pomagalo premostiti. In vendarle...

Ni treba biti posebno učen, da znaš pravilno oceniti prispevek manjšin v katerem koli času, v katerem koli kraju, katere koli vrste in na katerem koli področju. Drugi – razen tega, da se ob njem bolj zavemo lastne identitete, je – tako kot kakšna nova rastlinska ali živalska vrsta – nosilka kapitala lastnosti, ki jih lahko razumno izkoristimo, če smo tega sposobni. To nam lahko pomaga, da se otresemo starih navad, da si drznemo zamisliti, česar si še nihče ni zamislil, da odkrijemo izvirne načine mišljenja in početja, da se naše mišljenje oprime česa novega, da odkrijemo in vzljubimo drugačna bitja. Nekdanji obrtniški pomočniki, ki so vandrali po deželah od mojstra do mojstra, so dobro vedeli, da si s tem povečujejo znanje in pridobivajo nove strokovne veščine. Blagodejne posledice se lahko rodijo celo iz nekaterih ponižanj: Val d'Aosto, ki je alpski prehod, so večkrat prekrižarile in začasno zasedle tujerodne čete – torej prehodne manjšine, katerih spolno nasilje je okrepilo genetski kapital, saj je s tem rešilo prebivalstvo degeneracij zaradi porok v bližnjem sorodstvu v pokrajini, ki je takrat živele v avtarkiji, zaprta sama vase.

Vsaka posebnost razvija sposobnosti na podlagi prvin, ki so zanjo značilne; manjšina je tudi čuvar določenih znanj in vednosti, ki bi bili brez nje izgubljeni ali pa bi zatonili v popolno pozabo. Torej se ne smemo zatekati k izključevanju, ampak k budnosti tiste vrste, ki se ukvarja z odbiranjem, vrednotenjem, izmenjavanjem in pametnim razporejanjem prispevkov, da dosežemo pravilno ravnovesje odnosov. To pa na obeh straneh zahteva dovolj modrosti ali zdrave pameti, če že ne simpatije, da se lahko zagladijo ostrine, zlasti tedaj, kadar gre samo za zunanja, nebitvena nasprotovanja ali predsodke okostenele tradicije – ki pa pridejo nad vse prav vsem integralistom.

Verjetno je, da bi poglobljeno raziskovanje vedenjskih navad – ob upoštevanju prepričljivosti leaderja ali pritiskov vladajoče oblasti – pokazalo, da je precejšnje število getov nastalo tudi zaradi ostrakizma in zaradi lastne težnje manjšin po izolaciji, s čimer izziva latentno netoleranco večinskega prebivalstva.

* * *

Kot vidimo – čeprav je ta pregled samo kratka skica bistvenega – je lahko vsak od nas glede na čas in okoliščine ali član manjšine ali član večine. Med popolnim mešanjem ras in izolacijo plemena pa lahko izberemo čudežno zdravilo, ki poskuša iz raznorodnih tkiv sestaviti topel »patchwork« v okviru nacije. Luc Barbulesco pravi: »Kolektivna identiteta ostaja plodna samo toliko časa, dokler zna najti ravnotežje med lastnim zgodovinskim izročilom in zapeljivostjo drugačnosti.« Kot je imenitno rekel Jules Romain: »Nepristranost je vredna skoraj toliko kot ljubezen.«

Prevedla Marija Javoršek